

ЦЕНТР
українсько-європейського
наукового співробітництва

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ФАХОВИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ "УКРАЇНСЬКИЙ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС"
ВИДАВНИЦТВО «ГЕЛЬВЕТИКА»

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

UCRAINA LIBERTATEM

ТРАНСФОРМАЦІЯ
ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ
ТА КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ

УДК 1/7:130.2:7.01

К26

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Редакційна колегія

Ковальчук О.В. – голова, кандидат мистецтвознавства, доцент, декан факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Циганик М.І. – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

Роготченко О.О. – доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, голова редакційної колегії фахового наукового журналу «Український мистецтвознавчий дискурс»

Сиротинська Н.І. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музикознавства і хорового мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

Савицька І.М. – кандидат філософських наук, доцент, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Карпов В.В. – відповідальний редактор, доктор історичних наук, завідувач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Єфімов Ю.В. – старший викладач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, креативний директор рекламної агенції «Медіа Партнер Україна»

Волгін Ю.Є. – старший викладач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

К26 Ucraina libertatem. Трансформація гуманітарної сфери та культурного простору під впливом війни. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ. 11 листопада 2025 року / Ред. кол. : О.В. Ковальчук (голова), М.І. Циганик, В.В. Карпов (відп. ред.) та ін. Київ : Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. 311 с.

ISBN

У збірнику опубліковано матеріали учасників конференції, що висвітлюють актуальні питання процесів розвитку української гуманітаристики та культурно-мистецького простору у час воєнного стану, викликаного військовою агресією з боку російської федерації.

Автори відповідальні за достовірність наведених фактів, повноту та системність висвітлення питань, що досліджують, написання власних імен та географічних назв, покликань на джерела та літературу.

УДК 1/7:130.2:7.01

ISBN

@Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

@Видавництво “Гельветика”

УДК 7.01:82-1(477)"20" + 7.038.6:316.7(477)

Брень Богдана Василівна, магістрантка кафедри дизайну

Лихолат Олена Віталіївна, наукова керівниця,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дизайну,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СПАДЩИНИ Б.-І. АНТОНІЧА В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. В умовах повномасштабної війни росії проти України, спрямованої на знищення української культурної ідентичності, робота зі спадщиною набуває особливого значення. У тезах аналізується потенціал синтезу мистецтв, реалізований засобами комунікаційного дизайну, як інструменту культурного спротиву на прикладі трансформаційної інтерпретації поезії Богдана-Ігоря Антонича. Аналізується, як дизайн виступає інструментом популяризації поезії, привертаючи увагу та створюючи для сучасної аудиторії новий досвід взаємодії з класичним текстом. Обґрунтовується, що такий підхід є ефективною практикою збереження культурної пам'яті, утвердження національної ідентичності та демонстрації життєздатності української культури.

Ключові слова: синтез мистецтв, комунікаційний дизайн, культурний спротив, актуалізація спадщини, Богдан-Ігор Антонич, ідентичність, анімація.

Актуальність теми дослідження. Повномасштабне вторгнення росії в Україну є не лише військовою агресією, а й атакою на українську культурну ідентичність. Свідоме руйнування музеїв, архівів та пам'яток є проявом політики, спрямованої на знищення нашої національної пам'яті. В таких умовах, коли культурна ідентичність постає під загрозою, робота з культурною спадщиною набуває особливого значення. Її активна популяризація та переосмислення стає важливим елементом національного спротиву та самозбереження. Зростає потреба в інструментах, здатних не лише зберігати спадщину, але й трансформувати її на нових медіа-платформах, залучаючи більш широку аудиторію. Одним із таких інструментів може бути синтез мистецтв – поєднання літератури, образотворчого мистецтва, музики, цифрових технологій та просторового дизайну – як спосіб «озвучування» спадщини у формі, що резонує з сучасністю та викликами часу.

Вплив війни на культурний простір аналізується сучасними істориками, які вказують на історичну тяглість імперських зазіхань росії на українську культуру. Так Плохій у своїй книзі [1] доводить, що агресія 2022 року є не випадковим актом, а продовженням історичної тяглості російських імперських зазіхань на українську територію, культуру та ідентичність. Автор доводить, що сучасна культурна боротьба – це не лише наслідок війни, а її органічна частина, в якій Україна виборює право на власну історичну пам'ять і культурну суб'єктність.

У сфері дизайну зростає інтерес до його соціальної та політичної ролі, що виходить за межі утилітарності чи естетизації та фокусується на здатності дизайну створювати та транслювати культурні смисли. Так Артур Ескобар (Arturo Escobar) у своїй книзі [2] розглядає дизайн як політичний і культурний інструмент, що формує соціальні смисли, а не лише матеріальні об'єкти, критикуючи раціоналістичне розуміння дизайну, яке обмежується його утилітарною функцією. Автор пропонує альтернативу «онтологічний дизайн», спрямований на формування плюриверсу (pluriverse) – світу, де співіснують множинні культури, знання і форми життя. Він розглядає дизайн як засіб політичної дії та соціальної трансформації, що може підтримувати спільноти у створенні автономних форм життя, основаних на взаємозалежності, екологічній свідомості та культурній різноманітності.

Сучасні українські дослідники, зокрема О. Островська-Люта [3], активно аналізують мистецькі практики в умовах війни, демонструючи, що в українському мистецтвознавстві вже присутня критична рефлексія щодо ролі мистецтва і культури у війні. І що синтез мистецтв може бути не просто естетичним вибором, а соціально-політичним інструментом культурної актуалізації. Авторка звертає увагу на те, що мистецтво в умовах війни не лише віддзеркалює події, а впливає на них через створення символічного простору не пасивного «декору», а як активної практики. Вона підкреслює необхідність міждисциплінарності (культури, історії, політики, мистецтва) у аналізі, коли дизайн, образотворче мистецтво, література і медіа переплітаються. Авторка підкреслює, що «культура не нейтральна». У час війни вона може бути інструментом агресії або — навпаки — актором культурної спротиву. Відтак, сучасні мистецькі практики в Україні вимушені враховувати те, що українська культура має переосмислити власну традицію, активізуючи мистецтво як засіб культурної автономії, мобілізаційний ресурс, засіб збереження спадщини (культури, митців, образи) через

трансформацію у сучасні художні форми.

Також існують дослідження про те, як різні види мистецтва поєднуються в сучасному цифровому світі. Наприклад, Ларс Елестрем (Lars Elleström) у своїй роботі [4] аналізує феномен «трансмедійної нарації», тобто способи, якими нарративи (оповідання, історії, сюжети) переходять, поєднуються та функціонують через різні медіа-форми: текст, образ, звук, інтерфейс, інтерактивність. Автор розглядає не лише класичні форми медіа (література, кіно), а й мультимедійні, візуальні та цифрові платформи. Зокрема, він вводить поняття transmediality (спільні ознаки медіатипів та їх здатність переносити наративний зміст між формами) та transmediation (процес перенесення або трансформації контенту з одного медіума в інший).

Водночас теоретичне осмислення та практичні методики інтермедіальної трансформації класичної української літератури засобами сучасного дизайну залишаються малодослідженою сферою.

Мета статті полягає в дослідженні потенціалу синтезу мистецтв, реалізованого засобами комунікаційного дизайну, як ефективного інструменту культурної актуалізації класичної поетичної спадщини в сучасному українському мистецькому та соціально-політичному контексті, зокрема через інтерпретацію спадщини Богдана-Ігоря Антонича в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. В умовах, коли національна культурна пам'ять стає стратегічною ціллю агресії, будь-які дії, спрямовані на посилення видимості та актуальності національної спадщини, набувають ознак практик культурного спротиву. Однак критично важливо аналізувати, чи ці практики ведуть до поглиблення розуміння та збереження автентичного смислу, чи, навпаки, призводять до поверхневого спрощення, деконтекстуалізації або комерціалізації високого культурного коду. Особливо гостро ця проблема стосується класичної спадщини, зокрема поезії модернізму. Вона стикається з ризиком «музеефікації»: коли твори стають об'єктом урочистого, але пасивного шанування, втрачаючи при цьому живий, динамічний зв'язок із сучасною аудиторією, яка звикла до динамічної візуальної мови комунікації. Саме тому інноваційна реінтерпретація поетичних сенсів через графічний дизайн, моушн та інтерактивні візуалізації є не просто мистецьким експериментом, а стратегічною необхідністю. Лише через таку візуальну трансляцію класична спадщина може зберегти свою релевантність і продовжити формувати культурний код нації.

Вибір спадщини Богдана-Ігоря Антонича як фокусу для сучасної інтерпретації є стратегічно виправданим кроком. Ми маємо справу з поетичним корпусом, феноменально насиченим язичницькими символами, багатозначними образами, міфопоетичними просторами та часовими переходами. Його глибоко синестетична поетика, де звуки часто мають колір, а форми набувають запаху, вже містить первинний потенціал для міжартового діалогу [5]. Сам Антонич був не лише віртуозом слова, а й художньо мислячим митцем, який прагнув гармонії між «шалом і розумом» у творчості, що, за його власним визначенням, формувало його естетичний принцип. У вірші Богдана-Ігоря Антонича «Концерт» образний вислів «мистецтво творять шал і розум» дуже точно передає характер обдарування цього поета [6 с. 140-142]. Ця внутрішня установка поета робить його творчість ідеальною базою для перекодування – для переосмислення у динамічних візуальних, інсталяційних або мультимедійних формах. У теоретичних і художніх поглядах Богдана-Ігоря Антонича на творчість слово розглядалося як жорстка і чітка конструкція, яка, попри свою багатозначність, підлягає суворій формі. Поет стверджував, що справжній матеріал, яким оперує письменник, – це не сама мова, а уявлення (або образи) як елементи нашого психічного змісту [7]. Це встановлює чітку ієрархію творчого процесу: першочерговим завданням митця є композиційне упорядкування цих внутрішніх, інтуїтивних уявлень. Лише після цього настає вторинний процес – «перелиття уявлень у слова» та їх фіксація у вербальній формі. Такий підхід підкреслює пріоритет художньої форми та свідомого контролю над стихійною образністю. Фактично, поет спочатку виступає як архітектор внутрішнього світу, а вже потім – як мовний реалізатор, що цілком узгоджується з його естетичним кредо щодо гармонії між «шалом і розумом». У сучасній інтерпретації, це означає, що поетика Антонича (як композиція уявлень) стає матрицею, з якої графічний дизайнер може «перелити» первинні образи не у вербальну, а у візуальну, мультимедійну форму. Переведення його ускладненої образності слова на мову графічного дизайну дозволяє не лише демусеєфікувати його спадщину, а й актуалізувати її для сучасного сприйняття, яке вимагає потужної візуальної експресії.

На противагу поширеному уявленню про дизайн як суто утилітарну чи естетичну діяльність, дане дослідження розглядає його як інструмент інтерпретації та створення нових способів взаємодії з культурним продуктом. Сучасна інтерпретація спадщини літературного митця прагне вийти за межі тексту і використовує синтетичні мистецькі

форми для створення «живого простору пам'яті». В роботі ставилось завдання – не «спростити» поезію для масового споживача, а створити для неї новий візуальний вимір, який би привернув увагу, зацікавив та запропонував сучасній аудиторії новий досвід сприйняття класичного тексту. Є бачення того, що дизайн має переводити пасивне читання в активне аудіовізуальне переживання, використовуючи для цього ритм вірша та складні анімаційні метафори.

Богдан-Ігор Антонич є ідеальним об'єктом для такої трансформації з кількох причин. По-перше, реінтеграція його постаті в сучасний дискурс є частиною процесу деколонізації української культури. Антонич представляє потужну, самобутню гілку українського модернізму, що розвивалася всупереч імперським наративам про «вторинність» та «провінційність» української культури [5; 6; 7]. Його актуалізація сьогодні – це пряме заперечення цих наративів. По-друге, сама поетика Антонича є надзвичайно візуальною, синестетичною та динамічною, що робить її плідним матеріалом для візуалізації. Його пантеїстичні образи постійних метаморфоз – перетікання рослини у тварину, людини в природу, звуку в колір – буквально резонують із самою сутністю анімації як мистецтва трансформації.

Практичним інструментом такої культурної трансформації виступає синтез мистецтв, зокрема динамічне поєднання поетичного слова та анімації. Цей підхід створює принципово новий інтермедіальний твір, де різні медіа вступають у конструктивний діалог, взаємно збагачуючи одне одного та формуючи багаторівневу комунікацію [4; 8]. Це є потужним механізмом актуалізації минулого та його інтеграції у гострі сучасні культурні контексти. На відміну від статичної ілюстрації, анімація володіє унікальною здатністю передати не лише фабулу чи сюжет, а й ритм, настрій, синестетичні ефекти, а також метафоричні перетворення на рівні руху. Візуалізація пантеїстичних образів Антонича, де людина органічно зливається з природою та космосом, може стати потужним афірмативним висловлюванням. Такий життєствердний наратив створює необхідний емоційний та естетичний контраст із травматичним досвідом війни та щоденним потоком деструктивних новин.

Інтермедіальність є високо-ефективним інструментом культурної актуалізації, оскільки вона зберігає саму суть традиції, водночас блискуче адаптуючи її до динамічних, візуально-комунікативних форматів сучасності. Культурний продукт, що виникає в результаті такого синтезу, виконує декілька критично важливих функцій в

умовах воєнного часу:

- Популяризаційна: створює нову, привабливу «точку входу» для знайомства з класичною літературою. Вона охоплює ту аудиторію, яка, можливо, ніколи б не звернулася до поетичної збірки, але активно споживає високоякісний візуальний контент.
- Ідентичнісна: демонстрація того, що українська класична культура може бути переосмислена на сучасному технологічному та естетичному рівні. Це зміцнює національну гордість та відчуття тяглості й актуальності власної культурної традиції у світовому контексті.
- Життєствердна: пропонує мистецький продукт, що утверджує цінність життя, природи та внутрішньої гармонії. Такий контент може слугувати джерелом ментальної стійкості та емоційного відновлення, виконуючи терапевтичну функцію в умовах щоденного потоку травматичних новин.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що в умовах військової агресії, спрямованої на знищення української культурної пам'яті, синтез мистецтв, реалізований засобами комунікаційного дизайну, є не просто естетичним прийомом, а стратегічним інструментом культурної актуалізації та національного спротиву.

Встановлено, що робота з національною спадщиною виходить за межі мистецтвознавчої діяльності, стаючи активною практикою з відновлення та зміцнення культурної ідентичності. Мистецтво, що виходить за межі одного медіуму, може стати формою культурного опору, відновлення духовного сенсу й національної гідності. Цей аспект є ключовим для сучасного прочитання поета Богдана-Ігоря Антонича як джерела стійкості української культури.

Поетична спадщина Богдана-Ігоря Антонича є ідеальним матеріалом для такої трансформації. Його синестетична поетика та естетичний принцип гармонії між «шалом і розумом» (де композиційне упорядкування уявлень передуює їх фіксації) виступають методологічною матрицею для графічного дизайнера.

Трансформаційна інтерпретація поетичного мовлення Богдана-Ігоря Антонича засобами анімації є практичним прикладом того, як можна створити новий спосіб взаємодії з класичним твором, зробивши його емоційно близьким для нового покоління.

Таким чином, комунікаційний дизайн, що інтегрує класичну поетику Богдана-Ігоря Антонича та сучасні технології, доводить свою здатність виступати як дієвий

актор культурного спротиву, активно формуючи живий простір пам'яті та утверджуючи українську культурну автономію.

Список використаних джерел:

1. Plokhy S. The Russo-Ukrainian War: The Return of History. Serhii Plokhy. London: Allen Lane. 2023. 376 pp. ISBN 978-0-241-61735-9.
2. Escobar A. Designs for the Pluriverse: Radical Interdependence, Autonomy, and the Making of Worlds. Durham : Duke University Press, 2018. 290 pp. DOI: <https://doi.org/10.1215/9780822371816>
3. Островська-Люта О. Дилема російської культури. Критика.. Грудень 2023. № 1–2. С.2-5. URL: https://krytyka.com/ua/articles/dylema-rosiiskoi-kultury?fbclid=IwAR2U7NZNmCdaOPHS6_f5Ng2UPVR4yGdTDkjeNCscMer9WSLL21AFKoMegFc
4. Elleström L. Transmedial Narration: Narratives and Stories in Different Media. Cham : Palgrave Macmillan, 2019. DOI:10.1007/978-3-030-01294-6
5. Андрухович Ю. І. Богдан-Ігор Антонич і літературно-естетичні концепції модернізму : автореф. дис. ... канд. філ. наук. Івано-Франківськ: Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника, 1996. 24 с.
6. Богдан Ігор Антонич. Зібрані твори (Bohdan Ihor Antonyč. Collected Works). Edited by Sviatoslav Hordynsky and Bohdan Rubchak. New York: Slovo. Association of Ukrainian Writers in Exile, 1967. 400 pp. URL: <https://archive.org/details/AntonychCollectedWorks>
7. Рубан Я. Особливості стилю як елементу авторської свідомості у поезії Богдана-Ігоря Антонича. Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. 2010. Вип. 18. С. 86-91. URI: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/38422>
8. GABRIEL, Marcos Faccioli. Da obra de arte total à síntese das artes. Trans/Form/Ação, Marília, SP, v. 43, n. 2, p. 189–214, 2022. DOI: 10.1590/0101-3173.2020.v43n2.11.p189.